

Antoni Tudurí

Secció de genealogia de l'Ateneu de Maó

Festes, vivències i malnoms

Fins no fa massa temps, la figura de l'escriptor francès Marcel Proust i la seva recerca del temps perdut em recordava allò de la memòria involuntària; és a dir, aquelles vivències relacionades amb algun dels cinc sentits clàssics. És freqüent parlar de l'associació d'idees entre fets viscuts i sensacions relacionades, com poden ser certs records de la infantesa i l'olor de les *magdalenes*, aquest petit pastís fet a base de coca de congret, a la manera francesa, amb la forma d'una petxina com les que duïen els pelegrins de Santiago. Idò bé, ara resulta que el record original de Proust no era la coneguda *magdalena* sinó una llesca de pa torrat, untat de mantega. Obviament, la figura de la *magdalena* és molt més poètica que una simple llesca de pa torrat. Que hi farem!, les coses són com són i no com ens agradaria que fossin, poesia a banda.

Aquest descobriment, llegit fa poc temps a un diari de tota confiança, ha generat una anadada de records propis de la memòria involuntària d'un servidor que, amb el permís de l'amable lector, provaré de relatar.

Per aquell temps de la meua infantesa hi havia dues coses que, indefectiblement, precedien a l'arribada de les festes patronals.

La primera era el repartiment dels programes, encara amb olor de tinta fresca, acabats

de sortir de «La Económica», la impremta de *cas canteranet*. El repartidor era, si no em falla la memòria, en Pepe *Seni*, un dels dos saigs del poble.

La segona era que, tot just després de la caragolinada (panxó de caragolins propi de la diada de Sant Cristòfol), el so asmàtic i mig escardat de la botzina del camió de can *Busquets* avisava l'arribada, des de terres de Ferreries, d'una carretada de síndries, que anaven venent pels carrers del poble. Les botzinades dels *Busquets* eren uns senyals inequívocs de la proximitat del dia gran des Castell.

La conjunció d'aquests dos fets, que es repetien any rere any, avisava de la imminència de les festes patronals d'un poble que, a pesar de tenir a l'escut la imatge de Sant Jordi, en record del primer nom de la seva actual ubicació (George Town) se celebraven per Sant Jaume. Els dos anaven a cavall i atacaven a un ésser viu que hi havia al davant o als peus del cavaller; en el primer, el de Sant Jordi, es tractava d'un drac i en el segon, el de Sant Jaume, d'un moro amb cara de pànic. Crec recordar que, per aquells anys, a dalt de l'altar major de l'església del Roser hi havia una imatge de Sant Jaume que, ara per ara, es consideraria inconvenient, encara que no fa gaire temps vaig trobar una imatge idèntica a un monestir de Castella la Vieja. Tal com van les coses, seria bo agrair la retirada d'aquesta imatge del lloc tan destacat de l'església des Castell.

Un record molt clar associat a la manera de les *magdalenes* de Proust és el de la lectura d'un opuscle titulat «Notas Villacarlinas», escrit per un professor de Maó conegut per *nescanyeta* i casat amb la senyoreta Maria de *can Raspa*, on hi havia diversos articles dedicats a temes tan propis i importants com eren l'arribada del dic de *Subic*, que, construït a Anglaterra (es veu que aquí no en sabíem fer de dics flotants) havia d'anar a les illes Filipines, però va recalar al Port de Maó, just davant del Moll d'en Pons, a tocar de *silleta* on hi va fer una estada de més de 10 anys. Un altre tema era la

proposta d'erigir un monument a l'escriptor més conegut del poble (de fet, no en teníem d'altre), aquell que li havia pres el nom al Sant més pescador (Sant Pere, és clar) que ara s'ha fet realitat, però no on propugnava l'autor, a més d'una fotografia on es veïen les balladores del ball des còssil que dirigia *Nan Coc* i la seva dona na *Pepa Xereca*, possiblement d'origen escocès (el ball, no na *Pepa Xereca*). I tot açò recolzat amb espais publicitaris que ens recorden com era la vida comercial i social d'Es Castell allà pels primers anys 50 del segle passat. Sortia, per primera vegada, la «Fotografia» regentada pel fill petit de na *Guedita Segó*, la botiga de «Comestibles y géneros del campo» de can *Cometes* o la de «Comestibles y lechería» de na *Nineta Garibaldi*, dona d'en *Quicus Calpa* i mare d'en *Pito es llosco* i d'en *Tiago* autor del pasdoble «Menorca mia», que anunciava mobles bons i barats al carrer Gran, que era com es coneixia el de *José Antonio*. Per cert, el mateix autor dels articles de l'opuscle ens recordava uns anys més tard, al vell Institut del Pla del Monestir, l'errata d'impremta que deia «Dionisio Marí he hijos», on la variant de la conjunció «y» transformada en «e» per motius ortogràfics, havia estat substituïda per la primera persona del present d'indicatiu del verb «haber». Encara crec recordar el riure de conill del vell professor. Altres anuncis parlaven de can *Pere Negre*, però can *Pere Jaume* no es va anunciar, vés a saber el perquè.

Aquests dos fets recurrents obrien un temps ple de mirvis i expectatives d'alta tensió entre els al·lots (cal suposar que entre les al·lotes, també, però no en tinc constància clara) i tota l'al·lotada era a l'espera de l'arribada de les «atracciones» que es plantaven a l'Esplanada llavors anomenada oficialment «Plaza del Generalísimo Franco» on l'electricista, conegut per *es llauner* (fill d'en Jaume *Tutet* i de na *Nina Carimuixa*) hi posava uns fils elèctrics per alimentar unes làmpades de poques bugies. Convé destacar les casetes dels «tiros», aquelles on si eres prou bo (o tenies molta sort) i encer-

Restaurant Ca'n Delio

PEIX FRESC i MARISC ARROSSOS

Tancat dia 24 vespre i dia 25 tot el dia

Vos desitjam un gloriós Sant Jaume!

Moll de Calasfonts, 38
ES CASTELL

© 971 35 17 11

MENORMATIC

EXPENDIDORAS DE BEBIDAS CALIENTES, FRÁS Y SNACKS

VENDING

Bones festes a tot es poble des Castell !

T. 609 663 938
info@menormatic.com

BUFAT asesores

- CONTABILIDADES
- ASESORIA FISCAL
- RENTAS
- SEGUROS
- GESTIÓN
- LABORAL

Centre Contable
Es Castell

C/ Sant Jordi, 61
Es Castell
Menorca

bufat@bufatsc.com
Tel. 971 368 670

**GLORIÓS SANT JAUME
A TOTHOM!!**

taves amb el perdigó un botó no gaire gran, s'obria una petita porta de la qual sortia un avió amb un caramel a la panxa i que deixava caure damunt el taulell i que, a vegades, es feia míques (el caramel, no el taulell). No oblidem les «barcas voladoras», provocadores de marejos d'una certa consideració i els *putxinellis* de tota la vida i l'atracció, molt relacionada amb la família d'un insigne historiador autodidacta alaiorenc, anomenada *la rata*, consistent en un espai rodó amb moltes casetes a la perifèria i un ratolí de color blanc situat al centre del cercol, davall d'una campaneta, i que quan aixecaven aquesta, el ratolí s'anava a amagar a la caseta guanyadora. Qui l'endevinava, guanyava la juguesca. Els «autos de choque» i altres atraccions més tecnificades van aparèixer bastant més tard.

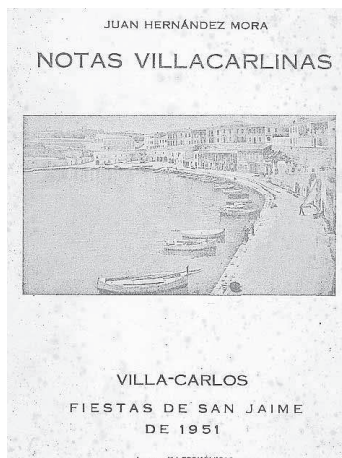

I cal recordar els venedors de pilotes amb una goma elàstica que servia per empaïtar a les al·lotes que no anaven prou vives. I la caseta on venien patates *frites* (xips en diuen avui en dia), que fregien a la vista del públic un homo molt alt amb la seva dona, molt baixeta, de qui no puc recordar els noms. I els venedors d'avellanets i els de cigarrets de camamí-la.

Aquell Sant Jaume de l'any mil nou-cents cinquanta i cosa va ser com tants altres Sant Jaume i els al·lots, més que cigarrets de camamí-la volíem semblar homes fets i drets, fumant tabac d'home; i ja veus a tres galifardeus que n'envien a un d'ells a l'estanc regentat per en Julian *Matà*, germà d'en *Dolfo*, a demanar quant costava un paquet de tabac roig marca «Bisonte». La buïda de la bossa de les butxaques dels tres aspirants a *homenets* no va permetre altra cosa que comprar un paquet de «Peninsulares», tabac negre embolicat amb paper blanc, atès que els «Ideales», que eren més barats, empraven un paper de fumar de color groc i no era cosa d'anar pregonant la nostra precària situació econòmica.

Obviaré la penosa escena de la devolució a la mare terra del dinar mal digerit de Sant Jaume, dins del pati de les escoles inacabades (i que van ser venudes o, potser, permutades, pel gendre de can *Purissimeta*, que era el batlle, als *Arnandis* de Maó per bastir la fabrica *Plastifor*) que era on s'organitzaven les més famoses i ferotges guerres de còdols de tot el terme municipal, que es podien intuir, més que veure, des del terrat de can *pipida* i que acostumaven a acabar amb algun contentent a can *Xisco es barberet* per tal de mirar d'arranjant les conseqüències d'una codolada precisa.

Un cop recuperada la perduda serenitat i superat el mareig nicotínic, i abans de contemplar embadalits el «ramillete de fuegos artificiales», habitualment muntat per l'«acreditada casa Amigó de Palma de Mallorca», ja veus a aquell trio, amb el rostre més groc que blanc, és a dir, més semblant als «Ideales» que als «Peninsulares», contemplant el partit de futbol de l'Esplanada, amb la intervenció de jugadors tan populars i admirats com eren en *Mundo* (va arribar a jugar en el Betis Balonpié, de davant centre), en Joan *es Pegaso* i el seu germà en Rafel, en *Paco es Curro*, en *Lluís Ferro*, en *Toni Cumetes*, en *Paco Busquets* o un al·lot jove que havia arribat de Ciutadella a qui li deien *es Xurron* i, sobretot, en *Nito el Zorro* que s'ho aturava tot (bé, quasi tot, que qualche gol li feien).

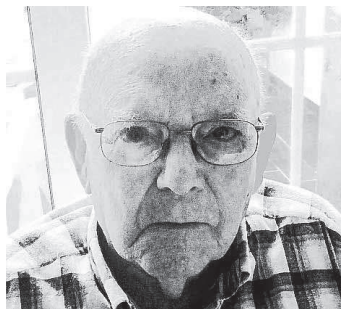

Per cert, no he parlat del *Jaleo*, ja que crec recordar que aquell any hi va haver una nombrosa participació de 7 o 8 caixers (he escrit set o vuit, no set-cents vuit), seguint la pausada somera (o ase, no ho puc recordar, que no estàvem per detalls tan poc importants) damunt de la qual qualcava el flabioler, en *Mevis Dinero*, antic aprenent d'en *Jaume Tutet* que he citat abans.

Ensoldemà, diada de Santa Anna, la festa es desplaçava a Cales Fonts, amb entreteniments com ara la persecució i cacera incruenta dels ànecs, es capellet amb el pal empastifat de sabó i regates vàries, tant al rem com a la vela i tot baix l'atenta mirada i aprovació dels pescadors d'ofici, entre els que cal destacar el clan dels *Miquelillos* i el dels *Reinesos*. Potser va ser aquell any, o potser no, que les festes van tenir un colofó musicalment destacable: la representació a la colàrsega de Cales Fonts de «Marina», amb la intervenció d'un tenor lluisser conegut per *Llorenç de can Nofre* i la destacada actuació d'un bariton maonès, conegut per *Senyalel*.

Vull suposar que l'amable lector, si és que ha arribat fins aquí, haurà observat que no he escrit cap llinatge; només noms i *malnoms*, encara que aquells castellans que ja tinguin una certa edat hauran pogut posar nom i llinatge a tots i cadascun dels personatges mencionats. I a tants d'altres que no hi ha hagut ocasió d'anomenar, però que són molts.

L'any passat en *Xavi de "can Marge"*, va publicar un interessant treball sobre els mals dits *malnoms* d'Es Castell, que durant molts anys van permetre diferenciar a tants «Tonis, Peres, Joans i ases» o Tònies, Mariannes, Àguedes Nines o Praxedies, amb llinatges tan comuns com «Pons, Seguí, Carreras, Prats, Preto o Tudurí». Açò m'ha fet pensar (memòria involuntària com la de

la *magdalena* de Marcel Proust) amb el caixonet de fusta encarregat per *es llaurer* a Pito *es Illosco* per poder arxivar adequadament les fitxes impreses per *es canteraner*, on constaven les compres a fiat de molts dels parroquians de la botiga multi funcional ubicada al cap de cantó del carrer de l'Església i el carrer Gran, utilitzant els *malnoms* del poble, atès que pels llinatges no hi havia manera de controlar res.

I ja que he començat parlant d'unes *mag-*

dalenes que no ho eren, acabaré rallant d'unes coques que sí que ho són: les coques bamba, comuns a totes les festes patronals de Menorca i aquesta felicitosa circumstància em permetrà desitjar, «Bones festes» a tothom i «Glorios Sant Jaume» als castellans, encara que al penó municipal es vegi a «Sant Jordi».

He d'agrair a Toni Vidal, Xavi Martín, Toni Cendán les fotos que il·lustren aquest modest article, més nostàlgic i festiu que literari.

El futur serà millor si obrim la nostra energia.

Cada dia sentim la necessitat d'obrir-nos i relacionar-nos amb els altres. Això és el que ens permet avançar. Per això hem canviat la nostra forma de fer les coses, basant-nos en la innovació i l'intercanvi, les idees i el progrés. Benvinguts a una era en la qual, si tots obrim la nostra energia, podem crear un futur millor.

endesa

TEATRO REAL
200 AÑOS

endesa.com